

6. Про Бюро фінансових розслідувань : проект Закону України від 18.09.2019 № 1208-2 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66887 (дата звернення: 20.10.2019).

7. Лекарь С.І. Економічна безпека держави та суб'єкти її забезпечення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 75–83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2012_2_13 (дата звернення: 20.10.2019).

Одержано 21.10.2019

УДК 342.573

Юлія Миколаївна ПЕРЕРВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри фундаментальних та

юридичних дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-7559-5710>;

Дмитро Володимирович ОВДІЄНКО,

слухач 1 курсу магістратури факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ НАРОДНОЇ ІНІЦІАТИВИ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

На сьогодні однією з ознак демократичності будь-якої країни є наявність дієвих механізмів щодо забезпечення участі громадян у формуванні державної політики. Революція Гідності відкрила новий етап в історії розвитку громадянського суспільства в Україні, продемонструвала вплив громадськості на суспільно-політичні процеси, стала поштовхом для оновлення та переформатування влади. Відбулися глибокі, докорінні зміни в усіх основних сферах громадського життя. Ці зміни зумовлюють гостру потребу гармонізації інтересів різних соціальних груп, суспільства в цілому і владних структур цивілізованим неконфліктним шляхом.

В демократичній країні постає дуже важливим питання врегулювання інституту народної ініціативи. Науковці під основною ознакою демократії визначають постійну взаємодію громадян і влади на рівноправній основі. Дієвим засобом такої взаємодії є удосконалення та ефективне функціонування інституту народної ініціативи.

В Україні з прийняттям Конституції 1996 року вперше було визнано саме народ, як носій суверенітету і єдине джерело влади в Україні. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні ніким не може бути узурповане і належить виключно народові (ч. 1, ч. 2 ст. 5 КУ). Основний закон закріплює можливості здійснювати владу народом безпосередньо, через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Ще з самого початку, в преамбулі Конституції України було вказано «Верховна Рада України від імені Українського народу – громадян України всіх національностей виражаючи суверенну волю народу... прийняла Основний Закон України» [1]. Сучасні суспільно-політичні процеси вимагають створення повноцінних, а не декларативних громадських інститутів, здатних отримати інформацію на початкових стадіях ухвалення державно-управлінських рішень, запропонувати альтернативні шляхи розв'язання проблем, здійснювати контроль за реалізацією прийнятих рішень. Одним з таких інститутів і є інститут народної ініціативи.

Так, народна ініціатива – це належним чином вмотивована, сформульована та підтримана вимога визначеної законодавством кількості електорату з метою ухвалення владних рішень безпосередньо або через парламент.

В науковій літературі виділяють три основні різновиди народної ініціативи:

1. Референдна народна ініціатива.
2. Конституційна народна ініціатива.
3. Законодавча народна ініціатива.

Багато з розвинених демократичних країн мають значний досвід щодо взаємодії органів публічної влади з громадськістю, використовують різноманітні технології та методики організації цього процесу. Для виявлення та вирішення найважливіших аспектів проблеми розвитку інституту народної ініціативи корисним вбачається вивчення досвіду інших країн з розвинутою демократією.

Референдна народна ініціатива характеризується тим, що на вимогу визначеної кількості виборців, що мають право голосу, обов'язково призначається референдум уповноваженою посадовою особою чи органом, предметом якого є найважливіші питання суспільного життя: питання внутрішньої і зовнішньої політики держави та законопроекти [2, с. 70]. Суб'єкт референдної народної ініціативи закріплений в конституціях багатьох країн, з яких 18 країн – європейські. Суб'єкт такої ініціативи здебільшого встановлюється певною кількістю громадян, що мають право голосу. Наведемо декілька прикладів із зазначенням населення країни: 300 тис. громадян, що мають право голосу (5,2 % та відповідно 10,4 %) (5,664 млн Киргизстан, 2,884 млн Литва), 350 тис. (6,4 %) (5,445 млн Словаччина) [3, с. 42, 44], 500 тис. (1 %) (48,146 млн Іспанія), 3 млн (6,8 %) (44,03 млн осіб Україна). Також є конституції, що визначають такого суб'єкта встановленням визначеної кількісної частини або відсотком від виборчого корпусу. В Хорватії референдум

ініціюється на вимогу не менше 10 % від загальної кількості виборців. Отже, як бачимо, кількість і відсоток суб'єкта референдної народної ініціативи не має стабільності і визначений в кожній країні по своєму. В Україні такий суб'єкт визначений найбільшою кількістю виборців. Хоча в порівнянні з кількістю населення відсоток такої ініціативи в Україні не найбільший, все ж таки, говорячи про доступність такої ініціативи, порівнюючи з Іспанією, де кількість населення більша ніж в Україні, але суб'єкт референдної народної ініціативи в кількості менший на 2,5 млн осіб і становить 500 тис. громадян, що мають право голосу.

Рішення, які схвалені на референдумі зазвичай мають характер закону, на підтвердження цього конституція Словаччини має у наявності норми, відповідно до яких: п. 2 ст. 98 пропозиції, що схвалені референдумом, обнародуються Національною Радою і стають законом. Для того, щоб через референдум не просували свої справи з корисливих мотивів будь-які особи п. 1. ст. 99 цього ж Основного Закону передбачає, що результати референдуму можуть бути частково або повністю анульовані конституційним законом, прийнятим Національною Радою через три роки після того, як рішення набуло чинності [4].

Яскравим прикладом виступає референдна народна ініціатива, як прояв прямої демократії в США, штат Каліфорнія. Там будь-яка особа, що має право голосу може запропонувати проєкт поправок до Конституції штату, або до законопроєкту з усіх питань, що входять до компетенції штату. В разі, якщо виборець сам не в змозі розробити проєкт, то на прохання не менш як двадцяти п'яти виборців (має бути підписане всіма) представницький орган штату розробляє необхідний проєкт закону. Потім цей проєкт затверджується Генеральним аторнеєм штату і ним же розсилається ініціаторам проєкту, легіслатурі та Секретарю штату. Якщо законопроєкт визнається таким, що не суперечить законодавству, то відбувається збір підписів під петицією за призначення референдуму [5, с. 2, 3].

Через відсутність конституційного регулювання процедури проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою і суперечність окремих положень Основного Закону 26.04.2018 КСУ прийняв рішення «Про визнання неконституційним ЗУ «Про всеукраїнський референдум»», тим самим взагалі залишивши народ (громадян) України лише з формальним правом на проведення референдуму за народною ініціативою.

Конституційна ініціатива народу – це вимога від визначеної кількості громадян, які мають право голосу, до парламенту про частковий перегляд основного закону, адже це потребує відповідних дій з боку останнього. Сьогодні таку народну ініціативу передбачають конституції Колумбії, Гватемали, Еквадору, Перу, на Філіппінах та ін., а також в багатьох країнах Європи.

Суб'єктом народної ініціативи з даного питання в різних країнах світу може бути від п'яти тисяч у Гватемалі до п'ятисот тисяч у Румунії. В Перу, Еквадорі та деяких інших країнах суб'єкт визначається у відсотках. 17 штатів США визначає кількість виборців у 5–10 %, які можуть вносити до легіслатури проєкти поправок в конституцію.

Що стосується форми народної ініціативи часткового перегляду конституції, то прикладом може слугувати Союзна конституція Швейцарської Конфедерації яка у ч. 2 ст. 139 вказує, що форма може бути у вигляді спільної пропозиції або розробленого проєкту [6].

Законодавча ініціатива народу – це відповідно вимога у встановленій формі від визначеної кількості громадян, які мають право голосу до парламенту з питань прийняття нового чи внесення змін до діючого закону. Парламент обов'язково повинен розглянути таку вимогу, але реалізовувати її не зобов'язаний, тому ця ініціатива застосовується рідко і вважається малоефективною.

Кількісний склад суб'єктів такої ініціативи також різний. У Ліхтенштейні 1 тисяча виборців, в Італії, Білорусії, Угорщині, Швейцарії 50 тисяч, 100 тисяч у Польщі, 250 тисяч у Румунії. Як і в попередніх ініціативах народу в законодавчій теж практикується використання як суб'єкта частину виборців у відсотках від виборчого корпусу (наприклад як у Латвії 1/10 частина).

Неможливо не звертати уваги і на те, що конституції Австрії, Італії, Латвії і т. д. визначають однакову кількість суб'єкта і законодавчої, і конституційної ініціативи. Поряд із цим конституції Словенії, Македонії, Грузії, Еквадорі і т. д. визначають різну кількість громадян, що складають суб'єкта такої ініціативи. В цих країнах суб'єкт конституційної ініціативи порівняно більший за кількістю, ніж суб'єкт законодавчої ініціативи.

Окрім основних різновидів народної ініціативи існують і інші. Наведемо декілька прикладів таких народних ініціатив.

У Ліхтенштейні 1 тисяча представників електорату може вимагати скликання парламенту на позачергову сесію. Подібний спосіб скликання законодавчого органу діє у ряді кантонів Швейцарії.

20 тисяч представників електорату в Тайланді можуть ініціювати у верхній палаті парламенту розгляд питання про звільнення певних категорій посадових осіб із мотивів порушення ними етичних стандартів або закону [7, с. 101].

Вивчаючи інститут народної ініціативи можна дійти висновку, що різноманітність предметів референдумів за народної ініціативи (наявність і законодавчого, і конституційного) може поглинати у собі законодавчу і конституційну народні ініціативи, бо питання, які вирішуються за допомогою цих механізмів прямої демократії можуть бути ідентичними. Але, проаналізувавши перспективи кожної з ініціатив в демократичних країнах світу наявність законодавчої і конституційної народної ініціативи полегшує процедуру, зменшує витрати держави та прискорює швидкість вирішення питань різного роду в державі за участі народу.

Враховуючи викладене можна зробити висновки, з що при врегулюванні та для ефективного функціонування інституту народної ініціативи в Україні необхідно звернути увагу на такі чинники:

1. Вдосконалення нормативно-правового поля, усунення його прорахунків і прогалин, що має забезпечити результативність процедур реалізації народної ініціативи.

2. Для більшої доступності референдної народної ініціативи і зменшення витрат держави (з огляду на фінансування з державного бюджету) доцільно буде зменшити кількість громадян, що складають суб'єкт такої ініціативи.

3. Значний крок для врегулювання цієї проблеми має бути доповнення Статті 93 Конституції України в частині суб'єктів законодавчої ініціативи фразою «Громадяни України, що мають право голосу», щоб закріпити Розділ III і право громадян на форми реалізації безпосередньої демократії, як це зроблено в інших країнах, стосовно своїх громадян.

4. Потрібно запровадити механізм можливої зворотної дії результатів проведення референдуму за народною ініціативою (наприклад, як це зроблено в Словаччині).

5. Запровадити в Україні та закріпити на конституційному рівні положення, які будуть стосуватися регулювання таких механізмів народної ініціативи як конституційна і законодавча, а можливо і інших.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254k/96-вр> (дата звернення: 20.10.2019).

2. Маркітантов В., Нечитайло В. Референдум як форма прямої демократії: зарубіжний і вітчизняний досвід // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку : зб. наук. пр. / Нац. ун-т «Львівська політехніка» [та ін.]. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. Вип. 27. С. 69–74. Бібліографія: 16 назв.

3. Чебаненко О. Д., Гришук О. Ю., Колодяжна Н. В., Євгенєва А. Референдуми в Європейському Союзі / за ред. Д. С. Ковриженка. Київ : Фада, 2007. 186 с.

4. Конституція Словачької Республіки : закон від 01.09.1992 // Ústavný súd Slovenskej republiky. URL: <http://www.concourt.sk> (дата звернення: 20.10.2019).

5. Шаров Д. Народна законодавча ініціатива: порівняльно-правовий аспект // Українське право : портал. URL: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/rausera-iansrseava-krkshchkakhyva-tsukvryaoers-tuavsvym-aftyenkh (дата звернення: 20.10.2019).

6. Союзна Конституція Швейцарської Конфедерації : закон від 18.03.1999. URL: <http://worldconstitutions.ru/archives/135> (дата звернення: 20.10.2019).

7. Малишко М. І. Конституції зарубіжних країн та України. Основи конституціоналізму : навч.-метод. довідник. 2-ге вид., допов. Київ : МАУП, 2000. 112 с.

Одержано 31.10.2019

УДК 378.124.08

Вікторія Анатоліївна ПЕРЦЕВА,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри українознавства факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5203-761X>

СПОСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТИВНОСТІ В НАУКОВОМУ ТЕКСТІ

Створення й передавання наукового знання відбувається завдяки текстовій діяльності: у науковому середовищі це публікація результатів наукових досліджень. У цих умовах кожному науковцеві життєво необхідно розвивати навички побудови зв'язного й логічно впорядкованого тексту; формулювати свої думки зрозумілою й точною мовою; взаємодіяти з читачем, розуміти й поважати чужу точку зору.

Уміння писати наукові тексти розвивається й удосконалюється упродовж усього життя. Науковий текст підпорядкований одній домінуючій комунікативній меті – бути джерелом інформації. Отже, науковий текст є найважливішим результатом наукової діяльності. Він містить опис об'єкту дослідження, опис методики його вивчення, презентацію способу або послідовності логічно пов'язаних розумових операцій, які дають можливість зробити певні висновки. Вивчення й аналіз різних жанрів наукової літератури дає уявлення про загальні принципи побудови текстів, їх стереотипність. Стереотипність простежується як в композиційній організації тексту, у використанні типової ситуації, так і у використанні лексичних, морфологічних і синтаксичних засобів, в організації типів наукових текстів.

Науковий текст є формою наукової діяльності. Загальний зміст функцій наукового тексту в широкому сенсі можна визначити як пояснення, що містить опис результатів пізнання й фіксацію способу застосування цих наукових результатів. Серед дослідників науковий текст традиційно асоціюється з комунікативною спрямованістю на об'єктивність, із відсутністю упередженості, тенденційності. Науковий виклад розрахований на логічне, а не на чуттєве сприйняття, тому науковий стиль тяжіє до мовних засобів, позбавлених емоційного навантаження й експресивних фарб.

Усупереч цій точці зору в науковому тексті віддзеркалюється як об'єктивна, так і суб'єктивна інформація. Оскільки процес пізнання є власністю кожного окремого дослідника, тому й суб'єктивна оцінка не може не знаходити відбиток у науковому тексті. Наука – це не лише логіка, але й джерело складних емоцій. Останнє мотивує використання образної лексики й експресивних мовних конструкцій. Це значною мірою визначається галуззю науки, мовним жанром, а також авторською індивідуальністю. До основних засобів демонстрації оцінки змісту наукового